

Fra perleplader til pædagogik – om hvordan vi vælger litteratur med omhu i dansk

Skrevet af Inger-Lise Mourier

Lektor og underviser i dansk på læreruddannelsen, Københavns Professionshøjskole

Forord

At vælge litteratur til danskundervisningen er ikke bare et spørgsmål om smag. Det er en faglig beslutning, hvor man både skal kunne vurdere indhold, det æstetiske og have blik for, hvordan forskellige tekster påvirker eleverne.

I denne artikel vil jeg vise, hvordan en lærerfaglig analyse kan bruges som et professionelt redskab, der hjælper os med at tænke grundigt over, hvilke tekster vi tager med ind i undervisningen. Jeg har valgt den grafiske roman *Underlevet* som eksempel, fordi den både udfordrer tematisk og rummer stærke æstetiske kvaliteter.

Artiklen er skrevet til lærerstuderende og lærere, der gerne vil blive bedre til at træffe kvalificerede valg, når de udvælger litteratur til undervisningen.

Lærerens valg

Lærerens valg af litteratur til undervisningen er ikke blot et spørgsmål om smag, men et fagprofessionelt ansvar, der kræver både æstetisk dømmekraft og pædagogisk omtanke. Artiklens grundlæggende tese er, at litteraturvalg i danskfaget ikke er neutralt, da det har potentiale til at forme elevernes møde med sprog, kultur og identitet. Derfor er det vigtigt at interessere sig for, hvad eleverne skal læse? Hvorfor? Og hvordan?

En disciplin, der er særlig for læreruddannelsens danskfag, og som kan udvikle den ønskede dømmekraft og omtanke, er den *lærerfaglige analyse*. En lærerfaglig analyse er en undersøgelse af en teksts potentialer og udfordringer i en undervisningsmæssig kontekst. Analysen er grundlaget for at kunne begrunde valg – eller fravalg – af et muligt værk. Den er også grundlaget for at begrunde litteraturundervisningens formål og aktiviteter. Skal værket læses alene eller i fællesskab? Skal den formidle en god oplevelse, skabe rum for eftertanke, træne læsefærdigheder eller bidrage til at udvikle litteraturfaglighed? For blot at nævne et udvalg.

I artiklen anvender jeg den grafiske roman *Underlevet* af Allan van Hansen (Hansen, 2022) som case til at demonstrere, hvordan en lærerfaglig analyse kan bruges til at afdække et værks potentialer og udfordringer i undervisningen. Jeg relaterer mine analytiske indsigter til Thomas Illum Hansen og Stine Reinholdt Johansens ”Model for eksemplarisk indholdsvalg” og reflekterer over, hvordan kriterierne aktualitet, æstetik, eksistens og relevans kan anvendes i praksis.

Artiklen henvender sig både til lærerstuderende og dansklærere, som ønsker at udvikle strategier for valg af æstetiske tekster i danskundervisningen.

Det første møde

Mit første møde med Allan van Hansens *Underlevet* var præget af en fascination af de for mig nye eksperimenter med visuelle udtryksformer som skannede perleplader, kassettebåndsalat og plastiksoldater. Jeg læste med sanserne og blev draget af værkets leg med medier og form. *Underlevet* er et værk, der ikke kunne være blevet til for 100 år siden. Ikke blot fordi HAMA-perlen ikke var opfundet endnu, men fordi værket er dybt forankret i en digital og teknologisk skabelsesproces, hvor computer, skanner og software spiller en afgørende rolle. Yderligere er værket autofiktivt.

Autofiktion opstår, når forfatterens eget liv og erfaringer væves ind i det fiktive univers. Det er en litterær strategi, hvor grænsen mellem det levede og det fortalte bliver flydende. Autofiktion kan komme til udtryk gennem navne, begivenheder, steder eller genstande, der har rod i forfatterens virkelighed, men som bearbejdes og iscenesættes i en fiktiv ramme. *Underlevet* blander virkelige hændelser fra forfatterens liv - der ligesom hovedpersonen har oplevet et

overgreb, har boet i en kolonihavehus og er lærer - med en fortælling, hvor et utal af udtryksformer skaber hybrider mellem fiktion og realisme. I *Underlevet* får mødet mellem fiktion og virkelighed en særlig dimension, da autentiske artefakter fra virkeligheden indgår direkte i værket. Det betyder, at læseren hele tiden må forholde sig til, hvad der er virkelighed, og hvad der er iscenesat på flere niveauer end det rent narrative.

Introduktion til teori og metode

Underlevet er en hybrid af varierende stilarter (ekspressivt, realistisk, ikonografisk og naivistisk), varierende udtryksformer (tegnserie, grafiske roman, billedbog, dagbog) og varierende medier (perleplader, tegninger, tekst, layout, kassettebåndsalat). Det vil derfor give mening at analysere værket ud fra et *intermedialt* perspektiv. Et intermedialt perspektiv har blik for hybridtekster som *Underlevets* æstetiske kompleksitet.

For at strukturere analysen anvender jeg Lars Elleströms fire niveauer for en intermedial analyse gengivet hos Ayon Quist Henkel (Elleström, 2010; Henkel, 2023). Modellens fire niveauer er integreret i hinanden og virker samtidigt, men i en analyse giver det mening at adskille niveauerne for at få øje på, hvordan værket danner betydning.

- Niveau 1 – Værkets materialitet. Hvilke udtryksformer og medier formidler fortællingen og hvordan?
- Niveau 2 – Værkets sansepåvirkning. Hvordan aktiverer værket læserens sanser? Hvordan møder læseren teksten kognitivt og fysisk? Hvilke indre forestillinger af fx lyd, atmosfære, lugt oa. skabes der og hvordan?
- Niveau 3 – Værkets tid og rum. Hvilken oplevelse af tid og rum skabes der og hvordan?
- Niveau 4 – Værkets samlede betydning. Hvordan tolkes værket ud fra niveau 1-3?

Min gengivelse af de fire niveauer er stærkt forenklet. En mere grundig gennemgang kan læses hos hhv. Lars Elleström: *Medialitet, intermedialitet og analyse* (Elleström, 2012) eller for en mere formidlingsvenlig version, hos Ayon Quist Henkel i *Børnelitteratur i en medietid* (Henkel, 2023)

Fortællingen

Klaus er en voksen mand, der bor i et kolonihavehus og lever et rutinepræget liv med mislykkede dates og søvnløse nætter. Et dødsfald i familien bringer ham i kontakt med sin barndoms overgrebsmand, Jørgen. Mødet genåbner gamle traumer, som han har forsøgt at fortrænge, og herefter starter Klaus' rejse gennem terapi, flere mislykkede dates og mareridtsagtige erindringer. Mod slutningen konfronterer Klaus sin overgrebsmand, finder og omfavner sit indre barn og dater videre i en åben slutning.

Titlen *Underlevet* er en neologisme og henviser til Klaus' følelse af ikke at have "overlevet" barndommens seksuelle overgreb. Han eksisterer, men lever ikke frit eller helt. Den traume overgrebene afstedkommer fremstilles intermedialt, men i stærk relation til værkets indre univers.

Allerede her kan de første didaktiske refleksioner over værkets berettigelse i en skolekontekst forekomme. Kan en fortælling om overgreb og traume virkelig være børne- eller ungdomslitteratur?

Komposition

Fortællingen er i fem dele. Et *anslag* der udelukkende er fortalt gn. perleplader, tre kapitler hhv. *Blækspruttens øjne*, *Det der efterlader sår* og *Dørens gab*. Fortællingen afsluttes med *fraklip*, en reference til filmmediets frasorterede scener og sekvenser. I *Fraklip* fremstilles tre variationer af Klaus gn. tre forskellige datingprofiltekster. Hvilken én er den rigtige Klaus, står tilbage til læseren at bedømme.

Intermedial analyse

Niveau 1: Værkets materialitet

Når bogen åbnes, danner omslaget en sammenhængende illustration, der fungerer som en visuel nøgle til Klaus' første møde med sin barndoms overgrebsmand. Mødet er samtidigt også den igangsættende faktor for Klaus' indre rejse og bearbejdning af traume. Al typografi på forside, titelside, kolon og de tre kapitelinddelinger i værket er skabt af perleplader og udgør en brøkdel af de ca. 150.000 HAMA-perler, som forfatteren Allan van Hansen har arrangeret i perleplader, skannet og digitalt bearbejdet.

Bogens affordans bliver særlig tydelig i fraværet af konventionelle træk som sidetal. Affordans betegner et medies – i dette tilfælde bogens – styrker og svagheder i kommunikation af indhold. Dette overraskende fravær forstyrrer læserens navigation – især i en analyse med dets konventioner om referencer til sidetal – og skaber en oplevelse af desorientering, der spejler Klaus' mentale tilstand.

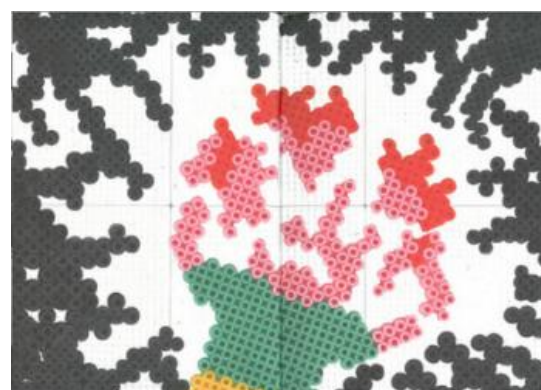

Et andet eksempel, der skaber læserinvolvering, ses i en scene, hvor terapeuten Helle giver Klaus selvhjælpsbogen *At bestige bjerge – Gruppeterapi. For seksuelt misbrugte mænd*. I næste rude adresseres læseren direkte, når bogens forside vendes mod læseren i en visuel førstepersonsfortæller (Larsen, 2022). Selvhjælpsbogen eksisterer i virkeligheden, hvilket skaber en metafiktiv effekt og en slags håndsrækning fra forfatter til læser.

Fænomener fra den virkelige verden som selvhjælpsbogen og perleplader, trækkes ind i værkets univers og danner dets *indre materialitet* (Henkel, 2023). I eksemplet med selvhjælpsbogen sker det ved at *referere* til en eksisterende selvhjælpsbog, men i eksemplerne med perleplader skannes virkelighedens artefakter og integreres i handlingsforløbet. Dette er gjort muligt pga. den teknologiske udvikling og bogens affordans. Perlepladerne fungerer derfor som medier i deres egen ret og med deres egen æstetiske udtryksform, hvilket uddybes i næste afsnit.

Niveau 2: Den sansemæssige

De første 16 sider i værkets anslag består udelukkende af skannede perleplader. En sort skikkelse med rejsning invaderer to drenges leg, og perlepladens skrøbelighed gengives i metaforisk form, da den ene drengs perlepladeskabt hoved splintres efter noget, vi må formode, er et overgreb. Det er gennemgående for værket, at overgreb ikke vises eksplicit. Det impliceres, og læseren skaber sammenhæng og inferens. Fraværet af tekst i de første 16 sider understreger perlepladernes funktion som et medie, der i sig selv og uden ord kan være bærer af fortællingens indhold. Perlepladerne bærer kulturel betydning som objekter fra barndommen og den fysiske hukommelse hos læseren aktiveres; følelsen af at samle små plastperler, varmen fra strygejernet og skrøbeligheden som noget, der let kan gå i stykker.

Perleplader integreres også i andre udtryksformer. Dette ses bl.a. på en køretur hjem fra en bisættelse, hvor Klaus møder sin overgrebsmand for første gang siden barndommen. I eksemplet til højre har Lukas, som er Klaus' bror (bemærk anagrammet) lige hvi-sket i Klaus' øre "Så har du måske os' svedt det ud, der skete i stalden". Derved refererer han til overgrebet, som ud fra Klaus' reaktion at dømme, stadig er fortrængt. I baggrunden forvandles flere elementer fra landskabet (ko, træer, hare) sig til perleplader, der stilmæssigt ellers er holdt i farvelagte tegninger. Her virker perlepladerne som *visuelle forstyrrelser*, der gør opmærksom på sig selv ved at bryde den dominerende stil og fungere som en påmindelse om det fortrængte. De dukker op uventet - som traumer ofte gør - og peger tilbage på en barndom, der ikke længere er intakt.

Niveau 3: Den tids-rumlige

Efter Klaus er gået i terapi, begynder han på opfordring af sin terapeut at skrive dagbog. I *Underlevet* peger perlepladerne med deres konventionelle konnotationer af barndom overvejende mod fortiden. Dagbogen derimod bliver bærer af erindring i Klaus' nutid. Repræsentationer af Klaus' erindring er til stede både verbalsprogligt som håndskrevne noter, i kraft af skannede (autentiske) billetter, et (autentisk) barndomsbillede af Ridder GoodWill tegnet af Allan van Hansen som lille og (autentiske) eksempler på Allan van Hansens første forsøg på en tegneserie; en gengivelse af hans (autentiske) besøg med "the one who got away" (van Hansen 28:40) på et museum i Edinburgh. Den virtuelle tid, vi som læsere stykker sammen til et sammenhængende forløb, er derfor kompleks, da den også knyttes til tid uden for værket. I eksemplet bidrager dagbogens affordans og evne til at skabe tidslig organisering vha. datoangivelser til at skabe sammenhæng i en ellers fragmentarisk fortælling, der bevæger sig ml. fortid, nutid og sekvenser der tidsmæssigt står stille. Klaus' rejse suppleres derved med autofikative elementer fra forfatteren Allan van Hansens fortid.

Der er mange eksempler på betydningsbærende rum i værket. Fx spejler rodet i det kolonihus, som Klaus bor i, hans forfald. Andre rum er præget af en mental synsvinkel (Olsen, 2015).

Blæksprutte-sekvensen i værket er et kraftfuldt eksempel på, hvordan billedsiden kan visuali-

sere spændingsfeltet mellem det ydre og det indre mentale rum. I sekvensens indledning befinder Klaus sig i et ydre, fysisk rum på en café, hvor han er på date. Men dette rum brydes brat af en indre, traumatiseret erindring, der trænger sig på som en blyants-tegnet scene fra en stald, hvor et overgreb har fundet sted. Det visuelle skift fra farve til gråtoner og fra klare linjer til mørke skraveringer markerer overgangen fra det ydre, fysiske rum til det indre, psykiske rum.

Denne overgang destabiliserer ikke blot tid og sted, men også Klaus' identitet. Da caféscenen vender tilbage, er det ydre rum forvredet og fragmenteret. Datens næse bliver til en blækspruttearm, og Klaus styrter ned i en afgrund, hvor blækspruttens fangarme venter. Den visuelle metafor, blæksprutten, vokser og breder sig over fem opslag og bliver en altopslugende kraft, der invaderer både Klaus' krop, hans sanser og hans mentale tilstand. Tentaklerne gennembo- rer hans mund og ene øje, og læseren mærker en klaustrofobisk uro, som forstærkes af den skrigende typografi, der er ridset ind i billederne.

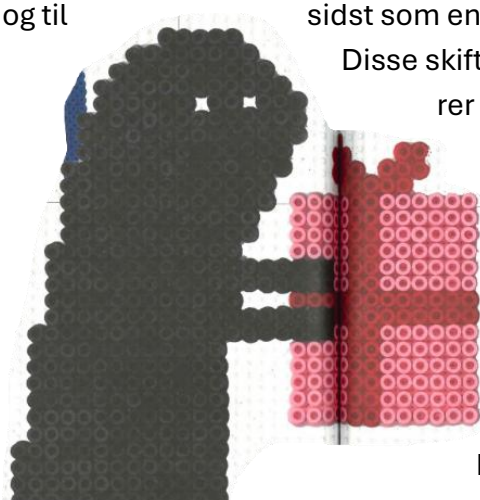
Sekvensen viser, hvordan billedmediet kan opløse grænserne mellem ydre og indre rum. Klaus' oplevelse er ikke blot en genoplevelse af et traume, men en visuel og kropslig transformation, hvor det indre rum – hans erindring og selvopfattelse – invaderer og forvrænger det ydre rum. I en central ramme spørger han: "Har jeg os' fangarme? Er jeg os' en blæksprutte?" Spørgsmålet udtrykker en eksistentiel tvivl og en dybere tematik; Når man har været udsat for overgreb, kan grænsen mellem offer og krænker føles udvisket. Er jeg blevet til det, jeg frygter og afskyr?

Niveau 4: Værkets samlede betydning

I den visuelle fremstilling af overgrebsmanden, Jørgen, udnyttes billedmediets affordans til gennem forskellige medier og stilarter at skabe variation og nuancer i karaktertegningen. Jørgen optræder i forskellige skikkelser; som perleplademonster, fallisk kæmpeblæksprutte

og til

sidst som en duknakket, gammel mand.

Disse skift i visuel repræsentation fungerer ikke blot som illustrationer, men som betydningsbærende metaforer, der spejler Klaus' indre udvikling. Billedmediet muliggør her en visuel formidling af karakterens transformation og relationen mellem offer og krænker.

I den afsluttende scene, hvor Klaus konfronterer Jørgen med fortiden, udnyttes fugleperspektiv til at skabe en visuel distance. Jørgens hus ses oppefra, og han fremstår lille og isoleret på sin veranda. Synsvinklen signalerer et skift i magtforholdet - Klaus har nu overtaget kontrollen, mens Jørgen er reduceret til en passiv figur. På den følgende side i værket benyttes en *visuel sammenfletning* (Larsen, 2022) til at forstærke denne afstand yderligere gennem en boligannonce, der gengiver samme motiv og perspektiv, nu som et udklip i Klaus' dagbog. Overgangen fra fortællingens billedsekvens til en fiktiv, men realistisk boligannonce skaber en ironisk kontrast mellem det traumatiske sted, hvor overgrebene foregik og annoncetekstens eufemistiske vendinger: "naturskøn, unik, fredfyldt, indbydende". Denne *visuelle ironi*, hvor det set og det sagte ikke stemmer overens, medvirker til at lade den implicitte forfatters stemme træder frem

netop gennem denne kontrast, og læseren inviteres til at reflektere over forholdet mellem billede og tekst.

Værkets potentialer og udfordringer

Allan van Hansens grafiske roman *Underlevet* er et komplekst, eksperimenterende værk, der kombinerer autofiktion, visuelle metaforer og intermediale greb. De nævnte analytiske nedslag er blot udvalgte uddrag fra et yderst sammensat hele. Ved at benytte skannede perleplader, typografi, tegninger og layout som betydningsbærende elementer tematiserer værket traumer og identitet gennem en æstetisk form, der udfordrer læserens vante læsestrategier og åbner for nye måder at forstå litteratur på. Herudover tematiserer *Underlevet* seksuelle overgreb i barndommen, og det kan umiddelbart virke grænseoverskridende at bringe et sådant værk ind i undervisningen.

For lærerstuderende er det en fagprofessionel opgave at kunne vurdere og vælge litteratur, der både udfordrer og engagerer eleverne. Her kan Thomas Illum Hansen og Stine Reinholdt Johansens model for eksemplarisk indholdsvalg (Illum Hansen, 2011) være en nyttig ramme at reflektere ud fra. Modellen opererer med fire kriterier, som en dansklærer kan anskue en mulig æstetisk tekst ud fra; aktualitet (samfund), æstetik (kunst), eksistens (menneske) og relevans (barn). Det er ikke meningen, at ethvert tekstvalg skal kunne placeres i centrum af modellen, men at man

bruger modellen som et refleksionsapparat. Over tid kan valg af tekster tage afsæt i varierende kriterier for indholdsvalg.

Min erfaring med lærerstuderende er, at de ofte har det specifikke menneske – barnet – som perspektiv på tekstvalg i

praktikkerne. Dette udmønter sig i, at tekster begrundes ud fra, at den fx tematiserer mobning, venskab eller hvor svært det er at være teenager. At tage udgangspunkt i barnets perspektiv er ganske udmærket, men hvis æstetiske tekster også skal give mulighed for mere end blot identifikation hos læseren, kan det være nødvendigt at tænke bredere. Jeg afprøver i det følgende modellen over eksemplarisk indholdsvalg ved at anskue *Underlevet* ud fra de fire perspektiver.

Eksistenskriteriet

Anskuer man *Underlevet* som børne- ungdomslitteratur, placerer den sig i en skandinavisk tradition, der har en særlig vilje til at udfordre kulturelle og litterære tabuer (Ommundsen, 2016; Ommundsen et al., 2021). Denne tradition ses også i værker som *Fuglemanden* af Sarah Engell & Lillian Brøgger (psykisk sygdom) eller *Ivalu* af Morten Dürr & Lars Hornemann (overgreb). Seksuelle overgreb i barndommen er fortsat et vanskeligt emne at bringe ind i undervisningssammenhænge, men med æstetiske tekster som *Underlevet*, der ikke insisterer på forløsning, men snarere viser, hvordan traumer kan være en del af menneskets liv uden nødvendigvis at blive ”løst”, kan det måske have sin berettigelse. Det er i denne åbenhed, at værkets eksistentielle potentiale ligger. Ikke som en terapeutisk tekst, men som en æstetisk og etisk udfordrende fortælling om eksistentielle temaer som traume, identitet og forsoning, der kan give eleverne mulighed for at møde det svære i en form, hvor det er muligt at tænke og tale om det

Æstetik

Underlevet er et æstetisk eksperimenterende værk, der udfordrer traditionelle forestillinger om, hvad litteratur er og kan være. Værket kombinerer skannede perleplader, håndskrevne noter, tegninger, typografi og layout i en kompleks intermedial struktur, hvor form og indhold er uløseligt forbundne. Denne æstetiske kompleksitet kan udfordre, ja, men samtidigt ville det være for fattigt blot at undersøge forholdet mellem tekst og billede, som mange læremidler, der har visuelle tekster som indhold, lægger op til. Den æstetiske kompleksitet er samtidig værkets potentiale, da den kan åbne elevens blik for, at visuelle elementer som perleplader, typografi, layout, billeder og skannede elementer ikke blot fungerer som illustrationer, men som selvstændige medier med deres egen semiotik og æstetik. De kan som analysen af køreturen hjem fra Ernas bisættelse skabe visuelle forstyrrelser, der gør opmærksom på det fortrængte traume. For elever kan mødet med en så kompleks æstetik være udfordrende, men også udviklende. Da det kræver nye læsestrategier, kan et værk som *Underlevet* åbne for samtaler om, hvad litteratur er, og hvordan vi skaber mening i mødet med det æstetiske.

Aktualitet

Tematisk berører *Underlevet* højaktuelle emner som seksuelle overgreb og psykisk trivsel, der i de senere år har fyldt i samfundsdebatten og i mange unges liv. Men værkets aktualitet ligger ikke kun i dets tematik. Også dets æstetiske form gør det til et samtidsrelevant værk.

Vi befinder os i en tid, hvor visuelle udtryksformer ikke blot supplerer verbalsproget, men i stigende grad udgør selvstændige meningsbærende systemer – denne tendens betegner W.J.T. Mitchell *Den visuelle vending* (Mitchell, 2012). I denne kontekst bliver værker som *Underlevet*, der arbejder med intermediale og visuelle strategier, ikke blot æstetiske eksperimenter, men også kulturelle ytringer, der kræver nye former for læsefærdigheder og kritisk refleksion.

Mitchell peger på, at vi i dag ikke længere kan nøjes med at læse verden som tekst – vi må også lære at “læse” billeder og forstå deres rolle i konstruktionen af virkelighed og identitet.

I en tid præget af sociale medier, visuel kommunikation og øget opmærksomhed på psykisk sårbarhed, tilbyder *Underlevet* et æstetisk og tematisk rum, hvor elever kan undersøge, hvordan visuelle og materielle udtryk kan give stemme til det, der ellers er svært at sætte ord på. Værket spejler den billedmættede samtid, som eleverne selv er en del af, og kan fungere som en indgang til at diskutere, hvordan æstetiske tekster kan bidrage til at forstå og bearbejde komplekse erfaringer.

Barn

Når man overvejer *Underlevet* som undervisningstekst, er det nærliggende at spørge, om et værk, der tematiserer seksuelle overgreb og traumer, overhovedet kan være relevant for børn og unge. Det er en forståelig bekymring, men den bør ikke føre til en automatisk afvisning. Som Sandra L. Beckett viser i sin analyse af crossover-litteratur (Sandra L. Beckett et al., 2021), er der en voksende tendens til, at litterære værker bevæger sig på tværs af aldersgrænser og appellerer til både børn, unge og voksne. *Underlevet* er et eksempel på en sådan tekst, der – trods sin kompleksitet og alvor – kan læses og diskuteres på flere niveauer og dermed potentielt fungere som en bro mellem generationer.

Samtidig peger Nina Christensen på, at børn og unge i stigende grad anerkendes som aktører med egen stemme og handlekraft (Christensen et al., 2018). I stedet for at betragte børn som passive modtagere, der skal skærmes for det svære, bør vi måske anerkende deres kapacitet til at engagere sig i komplekse og eksistentielle spørgsmål. *Underlevet* tilbyder ikke en entydig morale eller en pædagogisk løsning, men netop derfor kan værket fungere som afsæt for samtaler, hvor elevernes egne perspektiver og erfaringer bringes i spil. Det kræver naturligvis en didaktisk rammesætning, hvor læreren tager ansvar for at skabe et trygt rum og forberede eleverne på mødet med det svære.

Skal man læse *Underlevet* i grundskolen?

At læse et værk som *Underlevet* i skolen handler ikke kun om at identificere sig med hovedpersonen, men også om at udvikle litterær dømmekraft, æstetisk sans og etisk refleksion. Det er en mulighed for at tage elevernes læsekompetencer og livserfaringer alvorligt – og for at vise dem, at litteratur kan være et sted, hvor også det, vi ellers ikke taler om, kan få plads.

Ved at anskue *Underlevet* gennem modellens fire kriterier bliver det tydeligt, at værket rummer både store potentialer og væsentlige udfordringer. Det er et værk, der insisterer på kompleksitet i både form og indhold, og som kræver en lærer, der tør tage ansvar for det æstetiske indholdsvalg. *Underlevet* kan åbne for samtaler om traumer, identitet og sårbarhed, men det forudsætter en didaktisk rammesætning, hvor elevernes modtagelighed og modenhed er nøje

overvejet. Hvorvidt værket kan og bør finde vej ind i skolen, afhænger derfor ikke blot af værketets kvaliteter, men af lærerens dømmekraft og det konkrete undervisningsfællesskab. Det er op til den enkelte lærer - og læser – at vurdere, om *Underlevet* er et værk, der kan og skal læses i skolen.

Til den videre læsning

Anbefalinger

- *Lærerfaglige analyse* af Bodil Nielsen (red.). En samling af eksempler på lærerfaglige analyser. Teksttyperne anvendt er erindringer, billedroman, novelle, digt, podcast, film, hjemmeside, nyhedsartikler og et læremiddel.
- *Billedlitteratur i en medietid* af Ayou Quist Henkel.

Litteraturliste

- Christensen, N. (2018). *Visuelle fortællinger I*: T.R. Andersen m.fl. *Litteratur mellem medier* (s. 269-292). Aarhus University Press.
- Hansen, T.I. (2011). *Kognitiv litteraturredidaktik*. Dansk lærerforening.
- Henkel, A. Quist. (2023). *Børnelitteratur i en medietid: Mellemværender mellem litteraturteorier, udtryksformer og læsere*. Samfundslitteratur.
- Elleström, L. (2010) The Modalities of Media: A Model for Understanding Intermedial Relations” i Lars Elleström (red.) *Media Borders, Multimodality and Intermediality*, Palgrave Macmillan, s. 11-48
- Mitchell, W.J.T. (2012). *Den billedlige vending*. Passage bd 27, nr. 68. Aarhus Universitetsforlag.
- Mourier, I-L (2025). Intermedial analyse af *Underlevet*. Udarbejdet andet semester på masteruddannelsen Børn og unges litteratur og medier.
- Mourier, I-L (2025) Interview med Allan van Hansen foråret 2025
- Olsen, M. & Christensen, H.C. (2015). *Grafiske romaner*. Dansk lærerforening
- Ommundsen, Å.M. (2021). *Taboo. I: Keywords for Children's Literature, Second Edition*, vol. 9, New York University Press, 2021, pp. 178–81, <https://doi.org/10.18574/nyu/9781479885435.003.0058>
- Ommundsen, Å.M. (2016). *Billedbøger mellem læsere. Kontroversielle billedbøger i Norge og Danmark*. Passage (Århus, Denmark), bd. 31, nr. 75, 2016, <https://doi.org/10.7146/pas.v31i75.24164>

